

НЕВЕЖЕСТВО И ТЕНДЕНЦИОЗНОСТ

(БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В ЕДНА ПАНОРАМА НА СВЕТОВНАТА ЛИТЕРАТУРА)

В края на 1961 г. излезе „панорама“ на съвременните литератури в света, твърде луксозно издадена в Париж на френски език от познатата издателска къща Ашот.¹ Книгата е включена в една поредица, озаглавена „Из света“, под редакцията на Жан-Клод Ибер, с предговор от известния френски есеист Руже Кайуа, директор на отдела за литература и изкуство при ЮНЕСКО. „Съвременните литератури в света“ е колективно дело, осъществено със сътрудничеството на двадесет и един писатели, между които фигурират имената на изтъкнати френски критици и познавачи на чуждите литератури.

В своя кратък предговор към изданието редакторът Жан-Клод Ибер предупреждава: „Това съчинение не е нито ръководство, нито инвентар. Ако има амбицията да даде една панорама на различните тенденции, които са възхвалявали световната литература в течение на последните петнадесет години, то няма претенцията да изчерпа един сюжет, който през изучавания период се е развивал в едно развитие на постоянна обнова. То предлага на читателя един маршрут, който ще му позволи едновременно да види многобройните перспективи, които се очертават вътре във всяка национална литература и да установи сам сравненията, които ще го доведат вероятно да открие родствени връзки между различните литератури, разглеждани тук“.

За съжаление редакторът не е спазил своето обещание и е допуснал в някои очерци чуждешки да бъдат водни по една съвсем съмнителен маршрут, като за

„водачи“ са избрани хора, лишени от елементарна обективност и добросъвестност. Това проличава най-силно в очерците, които са посветени на литературите в социалистическите страни. Преди всичко общият наделов, под който са събрани тези очерци: „Страните „сателити“ от Изток“, издава вече едно предвзето политическо отношение както у авторите, така и у редактора на книгата. Още повече, че под този наделов са дадени като подзаглавие, но в стила на „епиграф“ думите: „Една официална доктрина или: „писатели от всички страни, бъдете послушни!“ По-нататък следва един „увод“ от близо две страници, който започва така: „Във всички страни от Източна Европа, подчинени на влиянието на СССР, съществуват от 1945 г. насам, в областта на изкуството и на литературата една официална доктрина, една държавна доктрина. Представена като необходимо средство на израз на едно общество, достигнало стадия на комунистическо-марксистическа еволюция, тя се налага на всеки артист, на всеки писател, който очаква да види публикувано някое свое произведение. Тази доктрина е социалистическият разказ. Схващаня в различните страни е повече или по-малко достоверност и вътрешна изобретателност, прилагана с повече или по-малко точност или повече или по-малко открито критикувана или нарушавана, тази доктрина съставлява общата отправна точка във всички страни от съветския Изток, по отношение на който между страните се установяват различия и се очертават развията“.

Този „увод“ оставя извън всяко съмнение тенденциозното и направо враждебно отношение на автора към литературите на социалистическите страни. Неговият смисъл се потвърждава по-нататък от самите очерци, в които една писатели тенденциозно се възхваляват с необикновена широкост, за други се казва по някоя и друга безсъдържателна дума, а трети изобщо не се споменават. Така за Марек Хласко се говори, че е „идеална полска митична, румънският поет Михайл Бенюк е окачествен като „тип на цензор“, който поддържа еретиците и издига клади с една непримиримост толкова по-яростна, колкото е по-скорошна“. Ако за румънската литература — в сравнение с другите — авторът отделя повече страници, то в тях той споменава предимно писателите-емигранти, към които има подчертано съчувствено и явно пристрастно отношение. Изразът „блестящ“ е между най-честите епитети, когато се оценява продукцията на тези писатели.

Съвсем краткият очерк (по-малко от страницата) за българската литература завършва цикълът от очерци върху литературите на социалистическите страни. Този очерк може би подчертава най-ярко невежеството и класовата тенденциозност на френския автор към една социалистическа литература. Тъй е написан така, че човек съвсем сериозно може да се запита: как е възможно в една книга с претенция за обективност, излязла под редакцията на един познат френски писател, с предговор от отговорен пред-

¹ Les littératures contemporaines a travers le monde, Préface de Rogiolois. Hachette. 1961.

ставител на ЮНЕСКО, да фигурира такъв неспоко-сан текст за литературата на една страна? Защото „краткият очерк“ на Бернар Жорж не може да се чете без неволна усмивка и съжаление: той е не само тенденциозен, но и съвсем невежествен. „Фактите“ в този текст подчертават недвусмислено едното и друго.

„Когато избухва конфликтът (Втората световна война — Н. Д.) — така започва очеркът — българската литература изглежда продължава да живее върху своите традиционни данни и култивира историческия роман или реалистичния роман със социални тенденции. Единствено в поезията Никола Йонков Вапцаров, който ще бъде убит през войната от немците (!) внася революционен лъх, вдъхновен от съветския поет Маяковски.“ Фактическата неточност и тенденциозен нюанс са още в тези уводни редове. Фактическа неточност за Вапцаров, тенденциозен намек в подтекста, че Вапцаров е едва ли не копие на Маяковски.

По-нататък в очерка четем: „След 1945 г. комунистическият режим се настанява в една страна с архаична структура и слага тежката си желязна ръка върху неколкоцината писатели, останали в страната. Реалистическо-социалистическият конформизъм тук е пълен.“ И тук клеветата и невежеството вървят ръка за ръка. И най-накрая читател ще започне да се съмнява дали се касае до несприудено или до нарочно невежество, щом се говори за „неколкоцината писатели, останали в страната“, когато е всеизвестна истината, че и какъв в български писател не напусна страната си. Груба лъжа — и нищо повече!

Но очеркът на Бернар

Жорж почва да развеселява още повече, когато четем по-нататък: „Надарени писатели не липсват, но те са напълно парализирани от идеологически и полицейски ограничителни мерки. Така например Димитър Талев, за да намери някакъв леснина, третира изключително сюжети из миналото; Стоян Т. С. (sic!) Даскалов пише само по търговски поръчки; Павел Вежинов подири убежище във фабрикуването на филмови сценарии.“

„Големият поет Трифон Кунев, автор на многобройни лирически стихотворения, в които възпява прелестите на селския живот и простото щастие на човека, автор също на прочут сборник с политически фейлетони „Rejeter la mouche-ron et avaler le chameau“ (sic!), почина през 1954 г. след излизането си от затвора.“ Оставих френския надслов, защото доколкото ми е известно Трифон Кунев, който пишеше политически фейлетони, печатани на времето в либералския вестник „Воля“, е автор на един такъв сборник, озаглавен „Конско евангелие за народняците“ и излязъл в 1909 г. Вероятно френският автор, който показва учудваща неосведоменост, тук прави намек за ония политически фейлетони, които Трифон Кунев печаташе към 1946 г. в опозиционното „Земеделско знаме; те обаче не са излезли в отделна книга.

Статията на Бернар Жорж завършва със следния знаменателен пасаж, който предаваме дословно: „Двама писатели са за отбелязване и те са в изгнание: Тучо Карабулков, който публикува във Франция през 1957 г. един роман: „Съвестта на Емануил“. И Николай Левров, който публикува в Париж, на български език, в 1959 г. един роман: „Земята плаче“.

Ето как в едно солидно западно издание е пред-

ставена цялата българска литература за един период от петнадесет години.

Да говорим за празнини в тази статия е безпредметно — тя цялата е празна откъм съдържание, след като авторът е счел за достатъчно да представи българската литература в наши дни с п е т имена, едно от които — това на Трифон Кунев — принадлежи на много по-ранна епоха.

Колкото до двамата нови автори, които Бернар Жорж цитира, техните книги ми са абсолютно непознати, чужди са и на съвременната българска литература, пък и самият френски автор не дава никаква оценка за тях. Безполезно е да се полемизира с един критик, показал несериозно отношение към цяла една литература.

Странно е, че в един сборник като „Съвременните литератури в света“, където част от очерците за другите литератури са написани компетентно от автори с неоспорван престиж, главата за литературите на социалистическите страни е била поверена на съвършено неизвестен автор, Бернар Жорж, който по отношение на българската литература е проявил удивително лекомислие и недобросъвестност, морал, рязко осдителен от гледище на литературната етика. Нима ръководството на литературния колектив за написването на тази „панорама“ на съвременните литератури в света не можеше да покани като консултант за българска литература професор Рोजе Бернар, титуляр на катедрата по-български език и литература във „Висшето училище“ в Живи източни езичи“ в Париж? Така не би се допуснало в едно издание, претендиращо за сериозност и обективност, да четем такъв фалшив, безсъдържателен и зле написан текст за българската литература.

Николай Дончев